

Cesus interficiet spiritu oris sui, concilianda sit cum verbis (Apoc. 19, 20), ubi dicitur bestia, id est, Antichristus cum suo pseudopropheta, virus mitendum in infernum? Quomodo Antichristus et interfectus a Christo, et tamen virus in gehennam precipitabitur? Resp.: Utrumque hoc fieri poterit. Praecipitabit enim Christus vel per se, vel potius per Michaelam archangustum sue sententias executorem à sublimi aere Antichristum dorsum: unde terrâ delapsus vivus corpore et animâ in tartara à demonibus abripetur, ac à Christo interfectus solo spiritu oris sui, id est, solo Iustu et natu suo, vel (ut Calmet ait) tantâ facilitate, ut satis faturum sit, ut Dominus oris sui flatum emitat ad eundem vincendum et delendum. Sicut autem Core, Dathan, et Abiron, num. 16, 35, probabilitas in ipso desensus ad infernum fuerunt mortui, antequam ad infernum perirent, ita probabilitas in ipso desensus ad inferos occidetur Antichristus; dicitur tamen virus mittendus in infernum, quia virus so demittit et descendere incipet; sed in viâ, antequam pertingat ad infernum, suffocabitur et interficietur. Vido Cornelium à Lap., Comment. in Num. 16, 35, aut alios interpres in hunc locum.

CAPUT IV.

De Epistolis B. Pauli ad Timotheum, ad Titum et ad Philemonem

duas Epistolas ad Timotheum à D. Paulo scriptas habemus. In Epistola I ad Timotheum, Apostolus hunc suum discipulum instituit circa munus episcopi. In Epistola II ad Timotheum, Apostolus idem fieri argumentum urget, quod in Epist. I ad eundem et in Epistola ad Titum. In Epistola ad Titum, D. Paulus hunc monet, quales esse debeat, quibus divini ministerii munus commissum est: quamvis curia judicantes et hereticos reprehire, quibusque moribus reprimere debeat. In Epistola ad Philemonem, Apostolus Philemoni commendat Onesimum servum fugitiuum, furtive fors reum, ut illum iam ad Christianum conversum in gratiam rursus recipiat.

65. Quares I: Quomodo illud (1Timoth. 1, 9): **L**ex justus non est posita, concilietur cum verbis (ad Rom. 15, 5) praeceptibus observantiam legis: **S**ubditate non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam? Quomodo Iustus potest esse liber à lege, et simili obligatus lege? Resp.: Apostolus in primo textu non vult dicere, iustos legi non obligari, sed solum iustis legi oneri non esse, cùm quid non temere pene, sed ex charitate sponte faciant id quid lex Dei jubet. Sensus igitur horum verborum: Lex justus non est posita, iste est: Lex lata non est ad iustos correndos; iusti enim sponte sibi se conformant legi, amore justitiae et obedientiae, non timore peccati, quamlex transgressoribus minatur; sed lata est, ut minus suis et peccatis correcent impios. Ille ex verbis illis: **L**ex justus non est posita, male infundit libertini, iustos non obligari legie etiam Decalogi; in lego enim sunt tria, obligare videlicet, dirigere, et

coercere sive punire. Duo priora lex exercet in omnes etiam iustos; tertium solum in iustos. Unde S. Chrysostom. in hunc locum pulchre inquit: « **I**ustus non est sub lege, sed supra legem. » Et Aug. Enarrat. in Psal. 1: **J**ustus, ait, non est sub lege, quia in lege Domini est voluntas ejus; qui enim in lege est, secundum legem agit. Qui sub lege est, secundum legem agitur. **I**lle ergo liber est, iste seruus.

66. Quares II: : Quomodo illud effatum (1 Tim. 2, v. 14): **A**dam non est seductus, intelligendum sit, cùm utique ab Eva seductus fuerit? Resp. et cum S. Hieronymo, lib. 4 cont. Jovian. Augustino, lib. 14 de Civ. Dei, c. 11, Ambrosio, Chrysostomus et alii dic: Adam propriè non est seductus, hoc est, à serpente, illove aliquo volente decipere, deceptus. Licit enim ex inordinato conjugis amore, ei morem gesserit, hac tamen eam decipere non intendebat, sed tantum alicere ad eum sibi ponit. Hinc etiam Adam non se excusavit ut ab Eva deceptum, sed tantum ut alectum ab ea, tantumque ait se comedisse, ut illi quasi socie morem gereret: **M**ulier, inquit, quam dedisti mīhi sociam, dedit mihi de ligno et comedì. E contrario Eva proprie fuit seducta, quia à serpente volente eam decipere fuit decepta. Unde ab hoc decepto se decipit profector, dicens: Serpens decepit me; Adam non fuit nisi serpente deceptus; serpens enim non ait fuit virum aggredi, sed mulierem, quam facilius deceptum sciebat.

67. Quares III: : Quomodo illud (1Timoth. 1, 12): **D**ocere autem mulieri non permitto, concordet cum verbis Apostoli (ad Titum, 2, 5): **A**ma similiter in habitu sancto, non criminaliter, non multo vino servientes, bene doentes, etc.? Nullane inter haec duo effata Pauli contradicunt? Resp.: Nula. Paulus enim solum non permittit mulieri, ut in publico, hoc est, in Ecclesiâ doceat; non autem prohibet, immo horatatur, ut privatim et domi sive liberos caterosque domesticos, in iis que ad salutem pertinent, sedulò eruditat.

68. Quares IV: : Quomodo illud Pauli (1 Timoth. 4, 5): **A**bstinere à cibis, quos Deus creavit, doctrina est à demoniorum possunt cum illo Apostolos cum decreto (Acto. 15, 20): **V**isum est Spiritu sancto, ne nobis, nihil ultra imponere vobis (id est, gentibus et ad Christianum conversis), quād... ut abstineatis vos ab immolatu simulacrorum et sanguine, et suffocatio et fornicatione? Quomodo haec duo concordan? Resp.: Optime sibi concordant. Nam in primo textu solum damnatur doctrina prohibiens comedere certos cibos quasi per se malos, et à malo deo, seu principio malo procreatos, ut olim Simoniani, Saturniani, Elijanita, Marcionite, Manichei et Encratite abstinentiam docebant ab omni carne animalium. In altero vero textu iubentur Christiani Antiocheni abstineant à certis cibis, ne Christiani iudicantes, seu ex Judaismo ad legem Christi transeunt, offendantur; non quasi cibi illi per se malo essent, sed ob alias rationes (1). Nam

(1) Vid. supra, num. 41; item Menochium in Gen. 9, 4; et in Act. 15, 20.

Judei propter antiquam consuetudinem abominabantur sanguinem et suffocatum; dein connatio eorum, qua simulacris seu idolis fuerant immolata, poterat Judaeis dare occasione suspicandi, quid gentiles, si talis comedenter, vellet redire ad idolatriam.

69. Quares V: Quomodo illa Pauli verba (1Timoth. 5, 4): **V**olo juniores (viduas) rubore, concordent cum his (1 Cor. 7, 7): **V**olo omnes sicut meliponem, nempe servare virginitatem? Resp.: Apostolus non dicit contraria. Nam in primo textu junioribus videtur dumtaxat remedium incontinentie ostendit, scilicet ut nubant, cùm est in eis periculum luxurie, prout patet ex contextu, et recte advertit S. Augustinus, lib. de Bono viduitatis, c. 8, S. Ambros., S. Chrysostom. alijque. In altero vero textu celibem vitam pariter non praecepit Apostolus, sed solum suet, nisi aliqui sint in proprio periculo incontinentia: **M**elius est enim rubore, quam viri, ait ibidem, v. 9.

70. Quares VI: : Quomodo intelligendum illud Pauli (ad Titum 1, 15): **O**mnia mundâ mundis; coiquinatis autem et infidelibus nihil est mundum? An ergo omnia Christianorum opera sunt mundâ et sanctâ, et infidelium vero opera omnia immunda seu peccata? Resp.: Nec omnia Christianorum opera sunt mundâ, nec omnia infidelium opera sunt immunda seu peccata. Sensus enim Paulini textus est longe aliis. Loquitur nempe Apostolus ibi de delectu ciborum, quem iudicantes indecentiae. Deinde enim corrumque fabulis hic agi, patet ex vers. 10, 11 et 14. Nam (ut Cornelius à Lap. in hunc locum observat) iudaizantium nonnulli dicebant cibos aliquos esse naturâ sub immundis, ut postea eos secuti docerunt Manichei et Marcionite; alii vero censebant cibos quosdam esse immunda et Christianis vitandos, non in se, sed propter legem Moysis, Levit. cap. 21, eos vetantem. Hos refutat hoc loco Apostolus dicens: **O**mnia mundâ mundis, q. d.: Christiani, qui sanguine Christi in baptismâ mundati sunt, nullus cibus, nulla res, vel naturâ sua, vel propter legem Moysis, habenda est immundâ; sed omnia eis sunt mundâ, ut omnibus vesti et ut sine scrupulo possint. Coquinatis autem et infidelibus nullus ejusmodi cibus est mundus, semperque peccante, sive comedant tales cibos quos putant prohibitos esse, sive coedem non comedant. Si enim eos manducant, peccant ex conscientia culpabiliter errore; quia potant se hanc conscientie peccare, et tamen comedunt; si non manducant, peccant mente superstitiosa, credentes cibos hosce esse prohibitos, cibis tales non sint. Recte S. Augustinus, l. 51 contra Faustum, cap. 4, hunc ferme in modum ait: **I**nfirmatio comedat, sive abstineat, non sancti vel iusti comedit vel abstinet, quia prædicta opinione utrumque facit.

71. Quares VII: : Quomodo verisimile redditur, quid Paulus Epistolam ad Philemonem ex divina inspiratione scripsit? ciuitatem hec Epistola non ad totam Ecclesiam, sed duntaxat ad privatum aliquod negotium Pauli pertinere, solamque profugi servi (nempe Onesimi) Domino suo commendationem contineat? Resp.: Equidem non pauci ob rationes in hac questione proposita olim dubitaverunt, utrum Epistola ad Philemonem sit Deo inspirante scripta, prout in praefatione ad hanc Epistolam testantur Hieronymus, Chrysostomus, et Theophylactus. Verum Patres, ut infra, illas rationes everterent, et criticis ora obstruerent, ostenderunt, fidem ab Ecclesia huc Epistola, tanquam ab Apostolo ex Spiritus S. inspiratione exarata, semper adhibitant, ipsumque Marcionem, et ab Epistolis Pauli nunquam exclusisse, non à libri magnitudine auctoritate creari, cùm Prophetarum quorundam, ex. gr., Abdie, Nahum, etc., vaticinia in veteri Testamento occurrant, spectata brevitate sua quâ scripta extant, aequalia aut parum diversa à brevitate Epistole ad Philemonem. Spiritum S. non mindis sece prestò exhibuisse Apostolo, cùm ad fidèles scribit ea que comitatis aut gratianâmerant, quam cùm de sublimioribus mysteriis loqueretur; paucissimas certè Pauli Epistolas tanquam canonicas accepientes, si earum singula, qua res aliquas non ad totum Ecclesiam, sed ad Paulum peculiariter pertinentes attingerent, rejicierent essent; denique multa servis et dominis, vel epis copis in suis subditos aut oves utilissima, et infidelibus omnibus ad suum solatium et utilitatem accomodata, in eadem ad Philemonem Epistola contineri, qualia sunt etiam vilium hominum, servorum et progressorum Christianis curam esse habendam, nulli homini, ac ne servo quidem fugitivo, adiutum ad gratiam eâ vitam aeternam esse præclsum, neque de ullis, quantumvis fraudulentis et perditis salute esse desperandum, etc.

CAPUT V.

De Epistola B. Pauli ad Hebreos.

Cum Paulus hanc Epistolam ad Hebreos omnes totum orbem dispersos, sed maximè ad Hebreos in Iudea degentes scribit, eosque propter fidem Christi à suis vehementer vexatos, in fide confirmare, nosque, qui non crediderant, ad Christum adducere cupit, id in totâ Epistola agit, ut Christum maiorem Moyse, Evangelium prestantiam lege Mosaicâ, sacerdotium Christi sacerdotum leviticò melius esse demonstraret. Deinde, ut eos ad viriliter perferrenda omnia pro Christi exhortetur, ad permanendum in officio, ad Christi promissa fideliter expectanda.

Dupliciter autem controversia de hac Epistola decidenda est, una de auctore, altera de auctoritate eius, utrum nimis eadem Epistola canonica sit, necne Responsio ad haec duo disputationis capitula ex solutione sequentium quæstionum patet.

72. Quares I: An D. Paulus Apostolus Epistola ad Hebreos auctor sit? Resp. affirmativè. Antequam autem sententiam, quam Ecclesia graeca et latina uno ore et consensi ampliebat, stabilam, obseruo, quid de auctoritate hujus Epistole nonnulli olim dubitaverint. Nam ex antiquis sectariis (ut alios taceant) Marcion, teste S. Hieronymo, Praefat. in Epist. ad Tit., Epistolam ad Hebreos neque Pauli esse, neque sa-

gram docebat; ex recentioribus verò, teste Riberá (1), idem senserunt Anabaptistæ, Servetianî, et alii nonnulli. Inter hos eminet Lutherus, qui in prologo Epist. ad Hebr. hanc Epistolam nec esse Pauli, nec ullius Apostoli contendit, utpote quod quædam continetur contra evangelicam et apostolicam doctrinam. Luther subscriberetur Brentius (2), Kennadius (3), et Magdeburgenses (4) cum aliis sectariis illorum temporum, exceptio Calvinistis; Calvinus (5) enim ait, hanc Epistolam esse verè apostolicam, et errare hic in parte Lutheranos, an autem Pauli sit, an alterius Apostoli ut Barnabæ, aut Luce, dubitat Calvinus (6). Quocirca ministri Calvinistæ in ea confessione quam obtulerunt Pissiaci, articulo 5, ponunt hanc Epistolam in numerum divinarum Scripturarum, sed tanquam auctoris incerti. Præterea, test Thomæ Carbonei (Theol. Reuelat. lib. 3, quest. 2, art. 2, § 5), deista quoque negant, Epistolam ad Hebreos auctorem habere Paulum.

Præter hos manifestos sectarios, Catholici etiam quidam, et præsertim latini de auctore hujus Epistole olim dubitaverunt et propter eam minoris fecerunt, uti testatur Eusebius, lib. 3 Hist. c. 3, et Hieronymus, in lib. de Viris illustribus, in Paulo, dicens, hanc Epistolam à quibusdam Latinorum negari esse Pauli, sed vel Barnabæ vel Luce, vel Clementis romani pontificis. Addit Sixtus Sennus, lib. 7 Biblioth. sanct. à quibusdam etiam attribui Tertulliano. Denique idem dubium, num D. Paulus sit auctor Epistole ad Hebreos, jam olim sotpitum, iterum revocarunt in lucem teste Barnabæ, lib. 4 de Verbo Dei, c. 17, et removant Erasmus (7) et Cajetanus (8).

Verum hanc Epistolam Paulus Apostoli esse, facilè probari potest ex antiquissimo Ecclesiæ universæ sensu, et ex characteribus hujus Epistole, Paulum auctorem suum esse lucenter manifestabitur, ac demum ex infirmitate argumentorum, alteri quām Paulo hanc Epistolam tribuentum.

5. Itaque assertio nostra ostenditur 1° ex antiquissimo Ecclesiæ universæ sensu, quod Paulus illius Epistole auctor unâ voce statutur. Apud græcam enim Ecclesiam (9) nulla unquam hæc ab illa inter Pauli Epistolas recensenda aliquando abstinerit, cum nullus ex latini Patribus tribus primis Ecclesiæ seculi occurrât, qui Epistolam ad Hebreos Pauli nomine aperte producet, matré tamē sati sive cum grecis Patribus convenit; et à quarto seculo ad nostrum

(1) Comment. in Epist. B. Pauli Apost. ad Hebreos, in prologo, cap. 1.

(2) In Confess. Wirtemberg. de S. Scripturâ.

(3) In Examine 4 sess. concil. Trident.

(4) Cenit. lib. 2, c. 4, col. 55.

(5) In Inst. impressa anno 1554, cap. 8, § 216.

(6) Loc. cit. cap. 10, § 85, et c. 16, § 25.

(7) Ad finem Annotationum in Epistolam ad Hebreos.

(8) Ad initium Commentariorum in eamdem Epistolam.

(9) Vide Calmetum Proleg. in Epist. ad Hebreos, art. 4.

usque, nullum de hoc inter Ecclesiam Græcam et Latinam discrimen cernitur, prout præter alios Calmetus testatur et probat. Nam Illarius, lib. 12 de Trinit., Ambrosius, lib. 2 de Cain. c. 2, Hieron. in Epist. ad Dardanum de Terrâ promissionis, Augustinus, lib. 2 de Doctr. christ. c. 8, et Rufinus, in Symbolum, et alii deinceps omnes Epistolam ad Hebreos ut Paulini agnoscunt et frequentissime citant. Philastrius verò in catalogo haræsum, inter hereticos numerare non dubitavit, qui eam Epistolam rejicunt, vel Pauli esse negant. Præterea nomina Apostoli Pauli hæc Epistola legitur in Ecclesiæ, in die Natalis Domini ad tertiam missam, et aliás frequenter. Producta etiam in testimonium ac recepta est Pauli a multis antiquissimis pontificibus, ut Clemente I (1), Innocentio I (2), Gelasio I in concil. 70 episc. Ponitur quoque in Canonu sacrarum Scripturarum nomine Pauli, à concilio Carthagin. III, cap. 47, et Trident. sess. 4.

74. Ostenditur 2° ex characteribus hujus Epistole, cam esse Pauli. Nam in hæc, sicut in aliis omnibus Epistolis suis, exceptis illis ad Galatas, ad Ephesios, et ad Titum, charissimis sui Timothei mentionem facit Paulus. Sic enim ad Hebr. 13, 25, scribit: *Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dinnisum; cum quo, si certe uenerit, videbo vos.* Item Epistolam ad Hebreos eodem ferè quo cateras more concludingit, nimirum voto, ad Hebr. 13, 20: *Deus autem pacis... apet vos in omni bono. Salutazione;* ad Hebr. 13, 24: *Salutat: omnes proprieatis vestras et omnes sanctos.* Signaculo, 2 Thessal. 5, 17, indicatio hiis verbis: *Salutatio mea manu Pauli; quod est signum in omni epistola. Ita scripta.* Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis, amen. Jam autem hoc signaculo auctor Epistole ad Hebreos clarè uitetur, claudens Epistolam suam his verbis: *Gratia cum omnibus vobis. Amen.* ad Hebr. 13, 25. Insuper in Epistolâ ad Hebreos (sicut in Epistola ad Philip. cap. 1, v. 7 et 15, 14 et 17; item ad Coloss. 4, v. 18, atque 2 Timoth. cap. 2, v. 9, et ad Philem. v. 10 et 15) fit mentio vincularum Pauli, ad Hebr. 10, 54: *Nam et vincitis (τοῖς δεσμῶν ποιοί, vinculis meis) compassi estis.* Præterea alii adhuc plus produnt, Epistolam hanc esse Pauli. Scriptor enim hujus Epistole, vox *mediatoris* ad Christum designandum sapè uitetur: ad indicandum autem eundem Christum non solum S. Paulus hanc vocem etiam alibi (Timoth. 2, vers. 5, etc.) adhibet, sed etiam à nomine alio Apostolorum aliquando eam adhibitum fuisse legimus. Accedit, quod scriptor Epistole ad Hebreos cap. 13, v. 18, duo faciat: rogat primo eos, ad quos scribit, ut pro se ad Deum orent; deinde ad suam integratorem bonamque conscientiam appellat his verbis: *Orete pro nobis: confidimus enim quia bona conscientia habemus in omnibus bene volentes conversari.* Utrumque autem Paulus seipso fecit etiam in aliis Epistolis. Nam orationibus aliorum sese commendat ad Roman.

(1) In Epist. ad Corinthios apud Eusebium, lib. 5, cap. 58.

(2) In Epist. 3 ad Exuperium.

15, 30, ad Ephes. 6, v. 19, ad Coloss. 4, v. 5; item 2 ad Thessal. 5, v. 1. A sua verò bona conscientia testimoniū accepit ad Roman. 9, 1, item 2 ad Corinthios 1, 12, ac 2 ad Timotheum 1, 3. Insuper auctor Epistole ad Hebreos in fine capituli 15, v. 20, rogat *Deum pacis*, sicut etiam facit ad Roman. cap. 15, v. 35, et cap. 16, v. 20. Item 2 ad Corinthios 43, 11, ad Philipp. 4, 9, ac 1 ad Thessal. 5, 25. Tandem sic arguit: auctorem Epistole ad Hebreos id sibi peculiariter proposuisse, ut demonstraret Christum Moysè longè esse præcellentem, eumdemque fuisse causam nostræ salutis, Christi sacerdotium levitudo plurimum prestare; novam hostiam induci oportuisse proper imperfectiōnem hostiarum, que in veteri Testamento adhibebantur, ac precepto novi Testamento adhaerendum; hunc, inquam, ejus Epistole auctor secundum esse (ut jam in proemio ad hanc Epistolam observav) nullus sane negare potest, qui hanc Epistolam attentè perlegere; sed hæc nemini melius, quam Paulo convenient; ergo Paulus est auctor hujus Epistole; prob. min. Paulus ille fuit, qui, ut ipse ad Galatas 2, 11, testatur, Cephas, seu (ut communissima est sententia) Petrus in faciem restituit, quia gentes cogebat iudaizare: Paulus fuit, qui pariter ad Galatas, ibid. 16, scriptit: *Scientes autem quid non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi; et nos in Iesu Christo creditimus, ut justificemur ex fide Christi, et non ex operibus legis; proper quod ex operibus legis non justificabitur omnis caro.* Et ad Romanos scribens id ipsum, cap. 5, v. 20, aperte assurit his verbis: *Quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro et coram illo.* Aliunde vero illud quicunque constat, aduersus Paulum gravem persecutorem ad Iudeis existat fuisse, quia, inquit, *arguitur.* Act. 21, 28: *Hic est homo, qui aduersus populum et legem, et locum huic homini ubique docens, insuper et gentiles induxit in templo, et violavit sanctum locum istum.* Ergo ca omnia, que traduntur in Epistolâ ad Hebreos, nemini melius, quam Paulus convenient. Unde etiam spectatis characteribus hujus Epistole, lucenter patet cum esse ejusdem Epistole auctorem.

75. Ostenditur 3° ex infirmitate argumentorum contrariorum, quod Epistola ad Hebreos auctorem habeat S. Paulum, ut patebit ex consequentiis. Solventur argumenta contra Epistola ad Hebreos auctorem. S. Paulum. — Argum. I. Prudens vetus, ut Magdeburgenses aiunt, de hæc Epistola dubitavit, an ea sit Pauli; ergo non est adeò certum auctorem hujus Epistole esse Paulum. Resp. inepit dicti vetus statem de hæc Epistola dubitasse, cum adversarii pauco solim pro sua sententiâ proferre possint; nos vero tot pontifices, tot concilia, mox antiquissimum universe Ecclesiæ sensum pro nobis habeamus, ut supra n. 75, ostendimus, et præter alios Cl. Thomas Carbonei (1) fuisse demonstratum.

Scholion. Has Erasmi propositiones: *De Epistola ad Hebreos auctore semper est dubitatum, et ut ipse inveniatur.*

(1) L. I de Verbo Dei, cap. 47.

(2) Prefat. in Epist. B. Pauli.

(3) Catalog. Scriptor. Eccles. vox Paulus ita ait: *Quia Paulus scriberat ad Hebreos, propter invitacionem suam apud eos nominis, titulus in principio salutationis amputatur.*

(4) Act. 21, v. 20.

(5) In cap. 4 ad Galatas.

(6) Prefat. Comment. in Epist. ad Hebreos,

77. Argum. III. Epistola ad Hebreos stylus est longe diversus à ceteris Pauli Epistolis. Dicitio enim Epistola ad Hebreos longe gravior, copiosior et ornata est, quam ceterarum; ergo illius auctor non est Paulus. Resp.: Omittit autem, neg. cons., ac queret ex adversariis, an, quod et nunc sapere usum venit, stylum suum Paulus in Epistola ad Hebreos mutare non potuit? At non scriptores etiam profani interdum stylum mutant, et in aliis suis scriptis sublimi, in aliis mediocri, aut humili dicendi ratione videntur? Praeterea, auctor Epistola, de qua loquuntur, potuisse hebreum primus esse scripta, ad deum in grecum translata a Luca stylo politiore, prout revera factum esse existimat Eusebius, ibid., lib. 5, cap. 38, et Clemens Alexandrinus apud Eusebium, lib. 6, cap. 11? Amnon ipse D. Paulus (prout communior sententia cum D. Hieronymo docet) lingua hebreica, que ipsi verba eius et admodum elegans fuisse dicitur, potuisse hanc Epistolam ad Hebreos scribere, cum exteriora Epistolae graeca exaraverit? Verum de hoc infra quest. 2, n. 81, plura dicemus.

Sic igitur concludimus. Quanvis negari non possit, ob dicendi rationem ab ea diversam, quam quisquam alias uui consentiret, probabiliter conjectari posse, aliqui scripta alieni tribuenda non esse, quando et cum illa usus fuerit, nulla causa afferri potest; et multa sicut, eis non esse illud opus, de quo disputatur; tamen si hujus diversitatibus occurrat ratio idonea, et alioquin plura habeantur, que illud opus est, et cum volgo tribunctorum, tribumondum esse, dubitari non sicut, tunc propter diversam rationem dicendi de auctore aliquo operis recte dubitari non posse contendimus; aliquo nimis multa essent, qua se auctoriis abdicari deberent. In Epistola ergo ad Hebreos, hoc diversa a ceteris Pauli Epistolis dicendi ratio adhibetur, quia tamen et hujus diversitatibus causa validi idonei afferri potest, et multa sunt, ob que Paulo Apostolo tribuendum eam esse constat, non est, cum quispiam iure habeat de re dubitare possit.

Ceterum, omisi antecedens argumenti hic objecti, scilicet quod Epistola ad Hebreos stylus sit longe diversus ab aliis Paulinis Epistolis; quia non omnes id simpliciter concedunt, sed contendunt, hujus Epistola stylum à ceteris Pauli Epistolis non longissime distare, plurimas locutiones, quae in ceteris occurserunt, emundantes ratiocinandi modum, eostem Pauli hebreos, rariores quidem et politiores, etiam Epistola ad Hebreos ita interserit, ut ejus auctor sic ut ceterarum, Paulus apertissime dignoscat.

78. Argum. IV. Auctor Epistole ad Hebreos cap. 2, v. 3 et 4, ponit se in numero eorum, qui ab Apostolis ad fidem conversi sunt, dici enim: *Quonodo nos effugiemus, si tantum negligemus salutem? que cum initio accepissetenarrari per Dominum ab eis, qui auferant, in nos confirmata est, contestante Deo signis, et portentis, et variis virtutibus, etc.* At Paulus ad Galatas 1, 11 et 12, graviter affirmit se non ab homine, nec per hominem, sed a Christo per revelationem diciisse Evangelium; non igitur Paulus Epistole ad

Hebreos auctor est. Atque hoc argumentum maxime minorat Magdeburgenses, ut Bellarmius loc. cit. ait: —
Resp.: Paulus meritò ponit se in numero eorum, qui ab Apostolis confirmati sunt in fide, contestante Deo signis et prodigiis. Quis enim negare potest Paulum, quando conversus est, etsi Evangelium plenissimè didiciri per revelationem, tamen confirmatum esse in fide additis miraculis Petri et aliorum Apostolorum, item ac precipiti eo miraculo, quo ipse per manus Annias fumen oculorum recuperit? Dein quamvis quod evangelizaverit, a Christo accepterit Paulus, suam tamen predicationem confirmatam per eos, qui audierant, id est, per Apostolos Paulus recte affirmare potuit. Nam post tres a sua predictione annos Ierosolymis Petrum viderat, tribusque diebus cum eo manserat. Galat. 1, 18; post quatuordecim vero annos simul cum Barnabae ascendit iterum Jerosolymam, et tunc, ut ipse ait, ibid., 2, 9: *Jacobus et Cephas et Joannes, qui videbant columnam esse, dexteras dederunt milie, et Barneas sociatis; ut nos in gentes, ipsi autem in circumscriptione.* Denique, si objectus textus (ut Cornelius à Lap., et Menochius volunt) hoc sensu accipitur, quod salmis (id est, salmis Evangelium et annuntiatio) in nos (id est, usque ad nostram, nempe Pauli haec dicens, tempora) confirmata sit, contentente Deo signis et portentis, etc., si inquireamus textus hoc sensu accipitur, per se nihil probat pro sentientia adversariorum, ut cuivis rem hanc considerari facili patet.

79. Argum. V. Ab Erasmo et Cajetano in medium productum. Auctor Epistole ad Hebreos, cap. 9, v. 20, loquens de Testamento proprii dicit, quod morte testatoris confirmatur, allegat verba Exod 24, 8, et sic ait: *Hic sanguis novi Testamenti, quod mandavit ad eos Deus; atque in Exodo cit. loc. secundum hebreos veritatem nulla fit mentio Testimenti, sed pacti; illa enim verba Exod. 24, 8, non habent alio sensum, quam istum: Ecce sanguis fæderis (sic pacis), quod pepigit Dominus cibisca super omnibus verbis iatis; ergo aut Paulus non callebat hebreisca linguis, aut Epistola ad Hebreos auctor non est.* Resp. com Bellarmius, loc. cit., ita ratione: — *Vel est questione de re, vel de nomine; si de nomine, inquit Erasmus hunc auctorem (nempe Epistole ad Hebreos) accusat. Nam non solum ista auctor, sed etiam 10 interpres vocem τοῦ διπερτυόν οὐτινοῦ ἔστατο, id est, in Testamento, ut patet ex psalmis, quos ex versione 70 habemus, et ex Hieronymo in cap. 2 Malachie, ubi affirmit 70 semper ferè veritate Testamentum.* Et Apostolus Paulus Roman. 9, Gal. 3 et 4, et alibi, loquens de legere vere, semper Testamentum vocat id quod Hebreos dicunt τοῦ διπερτυόν οὐτινοῦ, inq. adeo tria est in Ecclesiæ haec vox Testamentum pro figuraria voce τοῦ διπερτυόν οὐτινοῦ ut nihil frequentius dicamus, vel audiamus, quam Testamentum vetus et Testamentum novum.

Si autem non de nomine, sed de re questione est, quasi auctor hujus Epistole (ad Hebreos) in Testamento proprii dictum detorsor hunc locum Exodi, in quo agitur de foderis; respondendum est promissionem vite æternæ, de qua per figuram in Testamento

clementem veteri, et aperiō in novo agitur, esse simul Testamentum, et pactum: Testamentum, quia continet dispositiones de hereditate aeterna danda filii Dei, que non fuit rata ante mortem testatoris. Testamentum enim est dispositio de hereditate, que non prius rata est, quam testator moriatur; est autem simul pactum illa Dei promissio, quia habet communem conditionem, Non enim vult testator Deus dare hereditatem aeternam, nisi illi, qui leges suas observarent; et hæc ratione dicitur fœdus et pactum. Jam ergo de ea dubia retrahit potuerunt, que de ea apud nonnullos imperios circumferabantur? *ame ipsa res difficulter absconteri non poterunt?* *anne demum etiam contingere non potuit, ut hujus Epistole Commentaria ab aliquibus omissa fuerint?* quia, cum sit ultima omnium, interpres illi viribus defecerint, vel alter impediti fuerint, quando ei exponendis manum imponere constituerant? *Quam multa enim opera ab variis multiplicebus causas imperfecta relinquantur!*

Cetera adversariorum argumenta que contra auctorem Epistole ad Hebreos D. Paulum afferre solent, commodi solvens infra, num. 99, 403, acturi de econtra hujus Epistole auctoritate, et difficultatibus aut antilogis appresentare talibus in eis occurrentibus. Interim illud solum adhuc observere, ad eo patenter constare, Epistolam ad Hebreos S. Pauli esse, ut in dubio id revocare non presumptus Flaccius, Chrysostomus, Palladius, Gessnerus, Gerardus, Hornetus, Calixtus, aliqui etiam recentiores a magistro suo Lutherô quot rem istam deficientes, prout referat et testatur Fridericus Spanheimius, Miscellaneorum sac. Antiquit. 1, 2, part. 1, cap. 9, num. 3.

82. Queres II: *Qua lingua Epistola ad Hebreos scripta fuit?* — Resp.: *Quo seruante, grecane, an hebreico, vel syriaco conscripta fuerit haec Epistola, autores non convenienti, prout ex diendis in hæc et sequenti quæstione patet.* Communi et verisimilior videtur esse sententia ilorum, qui contendunt Paulum scriptis haec Epistolam hebreice utpote hebreum Hebreis; hebreis, inquit, non purè, sed corruptè, quia syriacæ, ut locuti sunt Iudei post reditum e Babylonie et tempore Christi. Et perfectò congruobit omnino; et Hebreorum maximè in Iudeis (3), ad quos scribatur, conditio postulabatur, ut S. Paulus dictum Epistolam hebreicæ, h. c., syriacæ, vernacula apud ipsos sermonem scriberet; quo Hebrei Epistolam legere et in usum convertere possent. Ceterū enim Actor. cap. 21 et 22, S. Paulus libertatem vestram esse ad Hebreos Hierosolymitanos verba fāciens, cum greci loqui possent, hebrei potius locutus est; probé gñatus, Iudeos allo sermone rem non

(1) 2 Timoth. 4, 2: *Timotho charissimo filio, etc.*

(2) 1 Thessal. 5, 2: *Missionis Timotheus fratre nostro... ad confirmationem vos, etc.*

(3) Epistola ad Hebreos scripta est quasi circularis ad omnes Hebreos toto orbe dispersos, sed maximè ad Hebreos in Iudeis degentes, ut per omnes eorum Ecclesiæ legerentur. Id facile colligitur ex cap. ult. v. 23, ubi Paulus se cum Timotheo propediem ad eos, scilicet in Iudeam, venturum significat. Ha observat Cornelius à Lap. in procœdio Epist. ad Hebr., queritur quartus.

(1) Verba ad Hebr. 15, 25, sunt base: *Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dignissimum (syrus vertit δικαιοῦντας solutum); cum quo (si celeriter venterit) debo vos.*

(2) Vide initio sectionis 2, Tabulam chromatogramm Epistoliarum D. Pauli, paxi ante numerum 24.

satis intellecturos. Sic enim Actor. cap. 21, v. 40, et cap. 22, v. 2, legimus : *Et cum illis (tribunos) permissem, Paulus stans in gradibus, annuit manu ad plementem, et magno silentio facto, allocutus est lingua hebreorum dicens.... cùm audissent autem, quia hebreum lingua loqueretur ad illos, magis prestiterunt silentium.*

Confirm. I ex sensu Patrum, Clementis Alex. (1), Eusebii (2), Theodoreti (3) Graeci anonymi apud Ecumenium (4), et precepit S. Hieronymi, Catal. de Script. eccl., quibus accedunt plurimi interpres, non pauci etiam inter Protestantes, ut testatur Spanheimius; qui omnes defendant, Epistolam ad Hebreos scriptam esse hebreicę. Hinc ipse Calmetus Proleg. in Epist. ad Heb. art. 2, quamvis sit contraria opinione, et censeat, hanc Epistolam ab Apostolo scriptam esse graecę; tamen fatetur, sum sententiam esse pauciorum, nostram verò esse plerorumque veterum.

Confrim. Il ex styli diversitate Epistole ad Hebreos ab aliis Epistolis D. Pauli, cäque tam notabiliter, ut multi olim hanc Epistolam Pauli abjudicaverint. Cessat autem difficultas omnium si cum S. Hieronymo dicamus, Paulum scripsisse quidem hanc Epistolam hebreicę (cüm cetera Epistolas suas graecę scriperit, sed à D. Lucä hebreum archetypum brevi versione esse eloquentiū stylo in graecum, ex qua versione graeca desumpta est nostra versio latina, quam hodie habemus. Verba S. Hieronymi loc. cit. sunt hæc : *Scriptis (D. Paulus hanc Epistolam) ut Hebreus Hebreis hebreicę, id est, suo eloquio disertissime, ut ea, que eloquentia scripta fuerant in Hebreo, eloquentius vertentesur in Graecum, et hanc causam esse, quid à ceteris Pauli Epistolis discrepare videatur.*

85. Scholion I. Adversarii, qui negant Epistolam ad Hebreos à D. Paulu scriptam esse hebreicę, volunt que eam graecę (sicut cetera Paulinas Epistolas) fuisse exaratum, his adversariis, inquam, multum negoti facientes diversitatē stylis in Epistola ad Hebr. præ aliis Paulini Epistolis. Quid si enim, ut ferre assolent, dicant, res et sententias in illa Epistola contentas esse quidem Pauli, phrasis autem et constructione alterius, v. g., Luce aut Clementis, qui jussi Pauli Epistolam hanc sūt eloquentiā graecę scriperint et exornarint, indequē ortam esse diversitatem styli huius Epistole ab aliis Paulinis Epistolis; si, inquam, adversarii hōc dicant, præstare pariter debent, Lucam vel Clementem in greco ejusdem Epistole elocutione fuisse theopoeos, simulque ostendere, quo nihilominus pacto hæc Epistola D. Paulo non secūs ac aliae ejusdem Epistole ex communī sensu adscrībarunt. Cū tamen sic non tam Paulus quād Lucas vel Clemens hujus Epistole esset scriptor agiographus, ut potest scribens et concinnans singulas hujus Epistole sententias, non ex se, sed inspirante Spiritu sancto. Unde Cl. Hermannus Goldhagen hand immitterō ait : *Qui cum Calmeto seculis arbitrantur (nempe Epistolam*

(1) Apud Eusebium Histor. eccl. l. 6, cap. 41.

(2) Hist. eccl. l. 5, cap. 58.

(3) Praefat. in Epist. ad Hebr.

(4) Praefat. in Epist. ad Hebr.

ad Hebreos originaliter non hebreicę, sed grecę scriptam esse) plerique Protestantes, cunctum satis validum contra hoc argumentum (de diversitate stylis in Epistola ad Hebreos ab aliis Paulinis Epistolis) quarunt.

Scholion II. Quamvis Lucas aut Clemens Epistolam ad Hebreos non scripserint dicti modo ad jussum Pauli, tamen eam ab ipso D. Paulo hebreicę scriptam brevi. Lucas in graecum vertit, ut cum Clemente Alexandr. apud Eusebium censem Cornelius à Lap. aliisque. Pauli enim archetypum hebreum dicte Epistolae brevi deperditum fuisse ferunt, cum ex veteribus nemo unus illud se vidisse meminisset. Quid mirum non est, cūm etiam Matthei Evangelium, plurimis in locis maximo in honore habūtum, et ab Origene et Hieronymo plectorem, duodecim alibi nec rē scūlūtus penitus intercederint.

Neque dicas Epistolam ad Hebreos hebreicę editam etiam nunc extare; nam hac, quæ extat, non est archetypum hebreum D. Pauli, sed recentior quadam verso ex graeco desumpta, ut omnes cum Calmeto, et Cornelio à Lap. consentiunt.

Similiter textus syriacus Epistole ad Hebreos, qui extat in Bibliis Regiis, non est ipsum Pauli autographum; quamvis nullus id suadere consūtus sit Albertus Widomstadius, qui primus novum Testamentum syriacum in Europā imprimi curavit, et Guido Fabricius, qui illud in latinum convertit. Nam ipse hic textus syriacus teste Calmeto plura suppositudinē arguit, quæ versiōne hanc, licet valde antiquam, ex greco de promptam esse, satis ostendunt. Accedit quid S. Cyrillus, Clemens, Athanasius, Theodor. Damascenus et ali, qui in Syriā vel Aegypto vixerint vel scripserint, hujus versionis syriaca non minimerint. Rursum hunc syrum textum non esse Pauli, nec primi illius ex archistarum, patet ex eo, quid hæc syriaca versio phrasis et idiomatico discrepet à syria lingua, qui loquuntur Iudei tempore Christi et Pauli; prout Cornelio à Lap. ostendit.

Scholion III. Quamvis greca Epistole ad Hebr. à D. Paulo hebreicę scripta translatio dicatur facta vel à S. Lucā, vel à S. Clemente, verisimiliter tamen S. Lucam auctorem habet, quād S. Clementem. *Praeterea quād enim, inquit Cl. Goldhagen (1), quid stylus ratio in Epistola ad Hebreos cum style in Ait. Apostolorum à B. Lucā conscripsit mirifico consuet, nullo eiā argumento ostendi posse videbitur.* S. Clementem, natione vel graecum vel romanum, tantū hebreum sermonis peritum valuisse, ut tam eleganter (ex hebreo D. Pauli archetypum in grecum) versionem adoraret. Porro restat adiutare aliqua contra nostram assertiōnem, quid D. Paulus dictam Epistolam hebreicę scripserit, solvenda.

ARGUMENTA CONTRARIA.

84. Argum. I. Si Paulus Epistolam ad Hebreos scripti hebreicę, cur ergo cuntas Scripturam veteris Testamento, non eam citat iuxta textum hebreum, sed iuxta

(1) Introduct. in S. Scriptor. p. 1, sect. 2, quest. 2, § 11, scholion 2, pag. 252 et 253.

versionem Septuaginta? — Resp. et dico Paulum in autographo hebreo cītasse Scripturam iuxta textum hebreum, sed grecum interpretērem (nempe iuxta dicta D. Lucam) substituisse versionem Septuaginta, ut pote Graeci notoriem. Nisi malis dicere cum Riberā et aliis, illo tempore versionem Septuaginta fuisse vulgariter apud omnes, tam Judæos quam Graecos, et ē greco in syrum idiomā fuisse conversam, illudque cītasse Paulum; unde et Josephus et Philo, Hebrei loicebant, Septuaginta tamen versionem citant potius, quām hebreā ipsa autographa. Vide hæc de re Barōnius (1).

85. Argum. II. Si Epistolam ad Hebreos Paulus hebreicę scripti, cum hebreum nomen unum per aliud interpretatur, dicens cap. 7, v. 1 et 2: *Melchizedech.... qui interpretatur rex iustitiae; et rex Salem, quod est rex pacis.* — Resp. et dico Paulum hebreas hasce versionem interpretatum esse per alias similares, vel per easdem sed diuersas ut sensum in illis latenter expliceret et pergeret, dicendo v. 2: *Melchizedech idem est quod melch., id est, rex, sedee, id est, iustitiae; scit latine quis rectè interpretatur dicens: Arniiger idem est quod arma gerens, pomifer idem est quod poma ferens. Adde, Paulum hebreas voces non interpretari per hebreas antiquas, sed per syriacas, quibus tunc loquuntur Judei; ut observet Cornelius à Lap.*

86. Argum. III. S. Hieronymus, Prefatione in 4 Evangelia, ait, totum novum Testamentum graecum scriptum esse, excepto Evangelio S. Matthei. Verbi ejus sunt : *De novo nunc longior Testamento, quod graecum esse non dubium est, excepto apostolo Mattheo, qui primus in Iudee Evangelium Christi hebreis litteris edidit.* Atqui si totum novum Testamentum graecum scriptum est, excepto solo S. Matthei Evangelio, hoc ipso etiam Epistola ad Hebreos graecē scripta est. — Resp. : S. Hieronymus loc. cit. de novo Testamento non universē, sed speciālē de illo secundum Evangelia scripta dissecerit, ut patet tum ex tuto, tum ex serie Prefationis, in quā Epistolam S. Pauli nullam prouidit mentione facit.

87. Quæres III : *An Epistola ad Hebreos sit canonica?* — Resp. affirmativē. Nam, præterquam quid hoc iam alibi, nempe part. 4, sect. 1, luculent ostenderemus; ihipsum ultraeum cum Calmeto sequentibus argumentis confirmamus. Epistolam ad Hebreos à D. Paulo scriptam fuisse, satis aperte supra ostendimus; ergo eadem esse Dei inspirata scriptum et canonican, pariter facilē ostendit potest. Paulum enim Spiritum S. Lumen perfusum fuisse, nemo unquam negavit; qui vero canonican hujus Epistole auctoritatem impugnant, cōdūcuntur, vel quid eam Pauli esse negent, ut Ariani (2), vel quid vitiatam et truncam asserant, ut Marcionita (3), vel denique quid

(1) Apud Theodoret. Hist. eccl. l. 1, c. 4.
(2) De Nicen. Decret. de Synod. Epist. ad Serapion, etc.

(3) Constit. Mon. c. 22, et alibi.

(4) De Hypost. t. 3, p. 53.

(5) Apud Greg. Naz. car. 125.

(6) Exposit. fidei altera.

(7) De virtut. et vit. pag. 51, de torment. infern. pag. 204, et alibi.

(8) Praefat. in Ep. ad Hebr.

(9) Epist. 129 ad Dardanum.

(10) Epist. 126 ad Evgriatum.

(11) L. 1 de Peccat. mer. et rem. cap. 27.

falsa quedam aut verbo Dei indigna contineat, ut non panici ex Lutheri assecuris contendunt. Si igitur hæc a I Hebreos Epistola à S. Paulo exarata est, ut luce clarissima super ostendimus, neque ab adversariis ullā probabili ratione evincit quæstā, eam fuisse vitiatam et corruptam, aut erroribus et falsitatis inquinatam, prout evincit non posse, ex solutione objectionum patchit, divinitus dictata dicenda est, et divinae auctoritatis habenda.

Sed hanc canonican auctoritatem, quam veluti in instanciam appellamus, maximē roboret et manifestat auctoritas extrinseca, sive Patrum testimonium, et unanimis Ecclesiæ consensu. Nam Graeci semper, Latinus vero à quarto et quinto seculo, tanquam canonican suscepserunt; prout preter alios Calmetus demonstrat. Sic ex Graecis Cl. Alex. apud Euseb. Hist. Eccl. lib. 6, c. 14, Origenes ibid. c. 23, Eusebius ibid. c. 5, 32, Dionysii Alexandrinī, et concilii Antiocheni ad Paulum Samosatenum Epistole, Alexandri Alexandreni ad Alexandrum Constantinopolitanum Epistola (1), S. Athanasius (2), S. Cyrillus Jerosolymitanus, catech. 4, concilii Laodicien canon sexagesimus, et SS. Epiplanius, haeres. 42, 59, et Basilii (5), S. Gregorius Nazianzenus, carm. 54 et orat. 21, S. Gregorius Nyssenus (4), S. Amphibolius (5), S. Gregorius Thaumaturgus (6), S. Ephrem (7), et alii, Epistolam ad Hebreos tanquam canonican ac divinam et accepterunt et allegarunt, et hereticorum notā candem rejoicebant inuiserunt. Theodoretus (8) quoque veteres arguit, quid hanc Epistolam rejoicebant, contra Ecclesiæ, que illam ipsius zetate tanquam Pauli factum agnoverat, auctoritatem, et contra ipsum Eusebii testimonium, qui tanquam à Paulo scriptam et canonican eandem jam allegaverat; quamvis hunc suorum dogmatum patronum appellarunt.

Confirmatur. Ipsi etiam SS. Hieronymus et Augustinus testantur, quid Epistolam ad Hebreos ab omnibus graecis Patribus semper tanquam canonica recepta fuerit. Sic enim S. Hieronymus (9) : *Dicendum est hanc Epistolam, quae inscribitur ad Hebreos, non solum ab omnibus Ecclesiis orientalibus, sed ab omnibus retrō Ecclesiis et graci sermonis scriptoribus quasi Pauli Apostoli suscipi. Et brevius (10): Epistolam ad Hebreos omnes Graci recipiunt et nonnulli Latinorum. Testimonium autem S. Augustini (11) hæc de est istud: Ad Hebreos quoque Epistola quanquam nonnullis incerta sit... magis eis movent auctoritas orientalium Ecclesiæ, que hanc etiam in canonicos habent. Unde idem S. Pater*

admodum, qui non potest sanari, nisi sectione venia; et nullo modo admittit hoc remedium, recte medicus de eo pronuntiat, fieri non posse ut sanetur; nec tamen propter negatur, quin possit aliquis sapientissimus medicus argo persuadere, ut admittat venationem. 5° Qui ex malitia peccat, nihil habet in se, unde remissionem mereatur, et propterea dicunt ejus peccatum irremissible, quamvis absoluto remitti possit. Qui autem peccat ex ignorantia vel infirmitate, aliquid habet, unde misericordiam Dei provocet iusta illud Apostoli, 1 Tim. 4, 15: *Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.*

93. Atque haec quidem responsio satis esse videtur ad eam tollendam difficultatem quo ex aliatis in presente objectione textibus Epistola ad Hebreos oritur. Verum addo etiam aliem. Nam priorem locum qui habetur ad Hebr. cap. 6, v. 4 et 6, exponit multi et ferme omnes (ut apud Cornelium à Lap. in expositione hujus loci videre est), Chrysostomus, Theodoretus, Theophyl., Oecumenius, Hieronymus, necon Augustinus et alii de renovatione ad penitentiam, qua fit in baptismō, non ad eam, qua fit in reconciliatione post baptismō. Nam quod de baptismō loquatur cit. c. 6, S. Paulus satis indicant verba illa: *Non rursum jacentes fundamentum penitentie... fidei... baptismum, etc.*; et illa: *Eos qui semel sunt illuminati. Nam apud Dionysium, Eccl. Hierach. c. 2, et alios veteres, baptismum dicitur illuminationē, quia est sacramētū fidei. Et illa: Rursum renoverū; nam (ut Augustinus in iunctione Epist. ad Rom. docet) per baptismū propriē renovarū, per conciliacionē curarū. Denique etiam illa, *iterum crucijentes Filium Dei*; nam in baptismō representamus Christi mortem et sepulturam, ut dicitur Rom. cap. 6, et sicut semel tantum Christus mortuus est, ita et nos semel tantum baptizari possumus. S. Paulus igitur ad Hebr. cap. 6, adversus fidēi desertores disputat, ac docet, neminem post baptismū in Ecclesia suscepit, alibi posse jacerē fundamentum, et invenire aliud baptisma; nam id impossibile est, cū unum sit tantum verum baptisma, et illud reiterare grande peccatum sit. Eundem sensum habet secundus locus; voluntātē enim peccantibus, id est, recedentibus a jam cognitis et susceptiā fidei vereitate, non relinquent hostia pro peccato; non quia non est locus penitentiae, sed quia nulla est vere efficax hostia, nisi mors Christi, quam illi apostasiā suā contumet.*

94. Instant: Auctor Epist. ad Hebreos cap. 12, v. 17, de Esau ait: *Non enim inventit penitentia locum, quanquam, cum lacrymis inquisisset eum*; ergo denū confirmat doctrinam, quod quedam peccata sint irremissibilia. — Resp.: Conc. aut.; neg. cons. et supposition. quid hoc loco sermo sit de verā penitentia ob peccatum patrum. Neque enim penitentia hic significat dolorem ob peccatum commissum et Deum offendit; nam hunc non habuit Esau; sed potius indignans voluit fratrem occidere, et peccare, ut non taliter Theodor., Theophyl., Anselm. et alii. Igitur dolor seu penitentia Esau non fuit ob peccatum commis-

sum, et Deum offendit, sed ob benedictionem paternam amissam, et jus primogeniture venditum. Perpetram itaque et ineptō Novatiani ex hoc loco probare volucrunt, dari peccata per penitentiam irremissibilita. Esas enim penitentia non erat vera, et propter Deum offendit, sed humana ob memoratum dampnum quod incurrit.

95. Argum. IV. Epistola ad Hebreos videtur favere Arianis, dūm cap. 4, v. 5, de Filio Dei tanquam de creatura loqui: *Figura substantiae ejus*; et v. 4, Filium Dei factum, non genitum insinuat: *Tantū melior Angelis effectus*; ergo haec Epistola non est canonica. Resp. dist. aut.: Videtur favere aut fave Ariani, si rite intelligatur, neg. aut.; si periphrasis acceperit, ut faciunt adversari, conc. aut., et neg. cons. Auctor huius Epistole citato cap. de Jesu Christo jam secundum humanam naturam, jam divinam considerato loquitur. Induct. v. 5 quedam ex creati similia, eaque Dei Verbo accommodati; sed nemo sapiens ignorat, haec similia, hoc ipso quid creatuā sunt, imperfectione non careris, adeoque de Verbo divino non nisi dempto et quod imperfectionem importat, intelligenda esse. Itaque dūm Verbum divinum ad Hebr. c. 4, v. 5, dicitur figura, grecē χρήσις, substantia ejus; imperfectione, remota, intellige characterem substantialem, figuram permanentem, in qua essentia Dei Patri volunti impressa, cum omnimoda identitate nature resplendet, ut explicant Chrysostomus, Augustinus, Theodoretus, et interpres passim. Dum verò ibid. v. 4, Filius Dei dicitur effectus, vel iuxta textum grecum, tantū superior Angelis factus (πολὺτερος τραπεζῆς), id de naturā humanā Divinitati hypothetice conjuncta et sic super omnes Angelos melior, prestantior, et excellenter facta accipiendum est.

96. Scholion. Vox effectus vel factus hoc loco non significat Chrystum ante fuisse minorem Angelis, ut deinde postea iis major sit effectus; sed significat, Chrystum hoc ipso quid homo factus est, maiorem factum esse Angelis. Nam hic homo seu Christus in ipsa incarnatione factus est Dei Filius, cuius Angeli tantum ministri sunt. Igitur autor Epistole ad Hebreos hic non significat, Chrystum ante fuisse minorem Angelis, et deinde iis majorem effectum, sed significat Chrystum, hoc ipso quid homo factus est, maiorem factum esse Angelis.

97. Argum. V. Auctor Epist. ad Hebr. c. 4, v. 5, Chrystum esse Angelus superiorē et naturalem Dei Filium, vult evincere his verbis 2 Reg. 7, 14: *Ego ero illi in Patrem, et ipse erit mihi in Filium*; que sancta verba secundum litteram ad solum Salomonem referri possunt. Unde potuerunt Hebrei facili respondere, quid in citato loco L. 2 Reg. 7, 14, non de Filio Dei sed puro nomine, et qui potius peccare et peccavit, nempe de Salomon dicta sint verba illa. Neque juvat dicere, quid ea in sensu quidem litterali de Salomone in sensu autem mystico de Christo, cujus figura erat Salomon, dicta sint. Argumentum enim ex sensu mystico petuum fuisse miserris autoritatis et roboris, in principio præsentim Epistola et apud Hebreos. Omnis-

bis itaque consideratis auctor Epistola ad Hebreos hanc non scripsit Deo inspirante, nec ea inter canonicas Scripturas numeratur. Resp.: Ut hunc argumento satisfaciamus, illudque funditus vertamus et confutemus, duo sunt explicanda. Primum, quomodo citata verba ex libro secundo Reg. de Christo sint intelligenda. Alterum, quā vim habeat auctor Epist. ad Hebr. argumentatio ex his verbis confecta. Itaque in primis dico, haec verba in sensu litterali de Salomone, in sensu autem mystico de Christo intelligenda esse. Neque mirandum est, quid S. Paulus, qui est auctor Epistole ad Hebreos, ex sensu mystico argumentet; sapere enim alias ita argumentum consuevit, et sciebat hoc probandi genus in Scriptura, et apud Hebreos usitatum et validum esse. Exempla habemus 1 Cor. c. 9, et 4 Timoth. c. 5, in bove tritaurante, 1 Cor. c. 10, in nube et mari, etc.; ad Galatas c. 4, in Sarà et Agar significantium duos Testamenta, novum scilicet et vetus. In Evangelio etiam hoc videtur licet Matth. c. 2, v. 15, in verbis Oscae Prophetae: *Ex Egypto vocavi filium meum.* Item Joan. c. 19, v. 56, in dicto Exodi: *Os non communies ex eo.* Porro, quid in objectione dicunt, argumentationē et mystico sensu productum non valere, aut non esse permagni roboris, intelligi debet ut Ribera cum Michaelie Medina recit observat, ex eo sensu, quem sibi quis voluntarie confrinxit. Sed si educatur et sensu mystico recepto atque à Spiritu S. intento, non minus valida est, quam à sensu litterali seu historico eductur. Itae autem argumentatio, quā auctor Epistole ad Hebr. c. 4, v. 5, mittit, supponit sensum mysticum apud Hebreos ex Iudaismo ad Idem Christi conversos, ad quos haec Epistola scripta est, receptissimum; his enim certō persuasum erat, Salomonem fuisse figuram Christi. Neque obest, quid Salomon fuisse peccator, seu gravior deliquerit. Ex hoc enim plus non sequitur, quam quid non fuerit figura Christi in peccatis suis; quia Christus non peccavit, nec habuit peccata propria, sicut Salomon; fuit tamen figura Christi quod alia, nimis in regno, et in pace, et in adificatione templi, etc. Præterea etiam aliunde certum est, quid homines mali et peccatores possint esse, et furent figura Christi. Sie, ut alia tacem, Cyrus fuit typus seu imago Christi Domini, qui à peccato et damnis capitivitate liberavit genus humanum, prafiguratos à Cyro liberante Judeos ex Babylonica captivitate. Denique illud quoque repetendum et adhuc magis dilucidandum, sensum mysticum non mindis ad confirmationem etiam dogmatum valere, quam litteralem. Etenim sensus litteralis propter valet ad confirmationem dogmatum, quid cum intendit Spiritus Sanctus, sed idem intendit etiam sensum mysticum, quia per ea, que in veteri Testamento fiantur, significabat sequit futura erant in Ecclesiā Christi. Quare cum Paulus, qui, ut supra jam dixi, est auctor Epistole ad Hebreos, cū inquam, Paulus plenus Spiritu sancto videtur Salomonem umbram et figuram fuisse Christi, et Deum Patrem, cū dixit: *Ego ero ē in patrem, et ipse erit mihi in filium*, magis ad Christum, quam ad Salomo-

nem respexisse, rectē de Christo loquens ea verba retulit, quae de ipso dicta esse certō sciuntur. Nec reprehendendi sunt Apostoli, dūm hujusmodi argumentis intutur, sed magnopere laudandi, quoniam, ut Ribera eleganter ait, non tam argumentari sep̄ voluerunt, quā ostendere nobis per spiritum, quo pleni erant, divina mysteria sub humili cortice latentes, et introducere nos ad thesaurem absconditum, ut et certior esset fides nostra, et major letitia atque exultatio, dūm novi Testamenti mysteria dictis et factis veterum Patrum prædicta, et ante multis annos quasi depicta videremus.

98. Scholion. Hac occasione observare juvat, quinam sint illi, qui mysticum sensum nullum agnoscent, aut minus dignè de eo sentiunt. Solum sensum litteralem excluso omni mystico amplexant recentiores Hebrei cum pluribus Lutherani, item cum Socinianis et quibusdam critici Socinianismo faventibus. Abulensis quoque, Comment. in c. 2 Matth. q. 57, et in c. 15, q. 28, nullum sensum mysticum, sed solū litteralem à Spiritu sancto intentum admitit; quoniam quod substantiam à reliquo doctoribus Catholicis non dissentat, hoc solo discrimine, quid sensum, quem isti defendunt esse mysticum, ille contendat esse litteralem; ut patet legenti modō citatas hujus auctioris questiones. Alii cum Grotio et Simonio sensum mysticum admittunt quidem, sed dicunt esse minus proprium, et ad probandum vel nihil, vel parum efficacem. Denique hāc de re ingens bellum scripturisticum excitātrunt in Gallia recentiores quidam scioliti, asserentes nullum esse admittendum sensum mysticum, nisi in illis duxtaxal locis, de quibus habemus alium Scriptura locum, quo declareret, in illis latere sensum mysticum. His prenotatis, cum communis doctorum catholicorum in compendio statuo sequentes conclusiones, ab iis auctioribus (1), qui ex instituto scriptrē de sensu mystico, fūsū demonstratas.

I. Non in omni Scriptura loco præter sensum litteralem datur mysticus. — II. In multis Scriptura locis præter sensum litteralem debet admitti sensus mysticus, à Spiritu sancto etiam intentus. — III. Non tantum in veteri, sed etiam in novo Testamento non rarò præter sensum litteralem continentur mysticus. — IV. Non tantum unus, sed plures sensus mystici quondam continentur in una voce vel loco Scripturae. — V. Quando ex alio Scriptura loco, aut aliunde certum est, aliquam verē esse sensum mysticum, à Spiritu S. sub cortice litterale intentum, tunc æquē efficax, et irrefragabile argumentum ex tali sensu mystico formari potest, ac ex sensu litterali.

Ratio hujus ultime assertioñis est manifesta; quia talis sensus mysticus æquē ac litteralis Spiritu S. habet auctorem, qui tam parum in uno quā altero sensu fallere aut falli potest. Sola igitur quodam

(1) Tales, ex. g., sunt Franc. Xav. Widenhofer S. Scripturae dogmaticē et polemicē explicata, tom. 1, in Prolegomenis S. Scripturae, p. 43, 49; Horn. Goldhagen, Introduct. in S. Script. part. 1, sect. 1, q. 4 et 5, p. 148, 162; Michael Medina, l. 6 de recta in Deum Fide, c. 25, p. 222 et 225.

